

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Людмил Вагалински (НАИМ-БАН) за

дисертацията на **Филип Георгиев Колев** (катедра „Археология“ на СУ) за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ на тема **„Селищен живот в долината на Средна Струма през римския период.“**

Веднага прави впечатление, че заглавието се вписва в хронологично по-обхватната и защитена в края на 2015 година в НБУ дисертация на Драгомир Гърбов „Римски и ранновизантийски селищни модели в долината на Средна Струма (II в. пр. Хр. – VII в. сл. Хр.“, чийто рецензент бях. Въпросът е, успял ли е Филип Колев да стигне до обосновани нови изводи, които биха оправдали избора на толкова близка тема.

Сравняването на двете дисертации е неизбежно и не заради писмения протест на Д. Гърбов, представен на вътрешната/предварителна защита на Ф. Колев, а именно поради припокриването на двете докторски тези.

Става ясно, че за разлика от Д. Гърбов, Ф. Колев изследва и южната част на Средна Струма, тоест – участъка между Сандански и Беласица.

Логично е, че исторически определените периоди и при двамата (ранноримски, средноримски и късноримски) съвпадат със слаби разлики в техните граници.

Различна е изворовата база на двамата колеги. При Д. Гърбов, тя се изчерпва основно с данни от теренни археологически издирвания (главно на НБУ експедициите "Струма 2009-2012"), докато Ф. Колев обръща специално внимание на епиграфска, нумизматична и историческа (разбирай, древни литературни сведения) информация. Факт е също така, че през 2016-2017 година (години между двете дисертации) бяха обнародвани нови и интересни данни особено за южната част на Средна

Струма (виж изброените заглавия на края на рецензията). Накратко, Д. Гърбов подхожда към темата подчертано археологически и новаторски като методика. Затова и го посъветвах в рецензията ми през 2015 година да замени при бъдещо публикуване заглавието на дисертацията му (виж го по-горе) с ново и адекватно на постигнатото в докторската му теза име: "Приложение на ГИС алгоритъм при изследване на селищната система в северната част на долината на Средна Струма през периода средата на II в. пр. Хр. – началото на VII век сл. Хр. въз основа на теренни издирвания". Вярно е, че и Ф. Колев залага на резултати от археологически теренни издирвания. Черпил е свободно техни данни от Автоматизираната информационна система "Археологическа карта на България" (поддържана от НАИМ-БАН). Ф. Колев не ги подлага на допълнителен анализ, както прави Д. Гърбов, търсейки, примерно, административните територии на античния град под днешен Сандански и на селищния център между селата Долна Градешница, Илинденци и Пlosки). Но Ф. Колев ги комбинира с други исторически извори.

Историографската част (с. 7-28) показва добро познаване от Ф. Колев на историята на археологическите проучвания в областта и на публикациите за нея. Озадачава липсата на критичен анализ на статии и особено на дисертацията на Д. Гърбов, които иначе са прилежно цитирани в изложението и в каталога¹.

В глава I. Политическа история и историческа география (с. 31-98) Ф. Колев умело съчетава археологически, писмени, епиграфски и нумизматични сведения, достигайки до аргументирани изводи.

Административната организация на Средна Струма през римско време е изчерпателно представена в глава II (с. 99-160).

---

¹ Дисертацията на Д. Гърбов е ползвана легално в библиотеката на НБУ, щом в списъка на литературата Гърбов 2015а, 2015б) е дадена и нейната библиотечна сигнатура.

Информацията от двете първи глави осигурява необходимия исторически контекст за археологическата и по същество основна трета глава "Селищна система" (с. 161-249). В нея Ф. Колев представя възможното за момента развитие на селищната система през четири периода: елинистически (разбирай края на IV – средата на II век. пр. Хр.), ранноримски, средно- и късноримски. Авторът обобщава добре наличната археологическа информация. Изводите за възход или спад в селищната система на Средна Струма през тези периоди са относителни, защото теренните издирвания не позволяват като правило толкова прецизна датировка.

Каталогът се състои от две части – селищен и епиграфски. Той е добре структуриран и информативен. Авторът прилежно отбелязва, откъде черпи данни за всеки каталожен номер. Голяма част от тях са взети от "Археологическа карта на България", което е пореден пример за нейната полезност за всички археолози. Единственият археологически системно проучван античен град в района – Хераклея Синтика – липсва в селищния, но присъства в епиграфския дял на каталога. Сто шестдесет и седем селищни обекти и 49 надписи са принципно добра изворова база за дисертационно изследване. Авторът подчертава, че е включил само селищни обекти, "за чиято датировка има сигурна информация" (с. 1 на Каталога). Хронологията на повечето обекти, обаче, стъпва върху данни от издирвания и случайни находки. Затова бих смекчил увереността на докторанта с израза ""за чиято датировка има *относително* сигурна информация". Само качествено проведени разкопки биха осигурили надеждна хронология на местните селища. Авторът, между впрочем, е наясно с тази слабост на наличната археологическа изворова база (с. 161).

Каталожните номера са системно цитирани в изложението, подкрепяйки го.

Първите три таблици от третата част "Приложения" представят в сбит вид повече или по-малко вероятна датировка на антични селищни обекти в среднострумския район и публикации за тях. Четвъртата таблица събира на едно място писмени, епиграфски и топографски данни за осемнадесет антични топоними в Средна Струма. Шест фигури под общото заглавие "Статистически данни" обобщават хронологията на антични археологически обекти по Средна Струма. Според фигура 1 167 обекти са сигурно, а 220 са несигурно датирани. Отново подчертавам, че без разкопки трудно можем да изведем надеждна хронология. През 2016-2017 ръководих ГИС теренно издирване в община Петрич, която е част от южния дял на среднострумската област. Немалко датировки от предходни издирвания в общината не се потвърдиха – особено спрямо праистория и средновековие. В Хераклея Синтика пък, където водят археологически проучвания (главно разкопки) от 2007 година насам, липсва не само средновековна керамика, каквато се утвърждава в предходни издирвания, но и каквито и да са средновековни материали. Двадесет и една карти в дисертацията онагледяват пространственото разпределение на "сигурно" и "несигурно" датирани археологически обекти. "Сигурните" са разбити по периоди: елинистически, ранноримски, средноримски и късноримски. Твърдя отново, че такова хронологично прецизиране е доста условно, защото то лежи върху преобладаващи данни от теренни издирвания и случайни находки в областта. Петдесет и шест фото- и графични илюстрации онагледяват местности, обекти и артефакти по темата.

Списъкът на използвана литература покрива необходимите за дисертацията заглавия.

Езикът е четим и стегнат. Граматични грешки са рядкост и се ограничават до правилното изписване на наречия.

В заключение, дисертацията на Филип Георгиев Колев е оригинално научно изследване, което покрива изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Dana, D. 2017. Inscriptions de la vallée du moyen Strymon récemment publiées: quelques corrections. In: Nankov, E. (ed.). Papers of the American Research Center in Sofia vol. 3. Sandanski and its territory during Prehistory, Antiquity and Middle ages. Current trends in archaeological research. (Proceeding of an International Conference at Sandanski, September 17-20, 2015). Veliko Tarnovo, 120-133.

Filipova, Sv. / Petkov, Vl. 2017. Coin Circulation in Sandanski in the Period 2nd – 5th c. AD In: Nankov, E. (ed.) Papers of the American Research Center in Sofia vol. 3. Sandanski and its territory during Prehistory, Antiquity and Middle ages. Current trends in archaeological research. (Proceeding of an International Conference at Sandanski, September 17-20, 2015). Veliko Tarnovo, 356-374.

Garbov, Dr. 2017. Territorium Parthicopolitanum et Tristolense: Reconstructing the Administrative Landscape of Northern Sintica In: Nankov, E. (ed.). Papers of the American Research Center in Sofia vol. 3. Sandanski and its territory during Prehistory, Antiquity and Middle ages. Current trends in archaeological research. (Proceeding of an International Conference at Sandanski, September 17-20, 2015). Veliko Tarnovo, 389-410.

Milcheva, R. 2017. Representations of Roman Soldiers on Funerary Stelae from the Middle Strymon Valley In: Nankov, E. (ed.). Papers of the American Research Center in Sofia vol. 3. Sandanski and its territory during Prehistory, Antiquity and Middle ages. Current trends in archaeological research. (Proceeding of an International Conference at Sandanski, September 17-20, 2015). Veliko Tarnovo, 191-216.

Mitrev, G. 2016. Several notes related to the epitaph of Brisoulas from Petra and Goazeira – *Studia classica Serdicensia* 5, 183-188.

Petkov, Vl. / Ivanov, S. / Prokopov, Il. 2017. Numismatic Collection of the Archaeological Museum – Sandanski. Bronze Greek, Macedonian, Roman Republican, Imperial and Provincial Coins of the 4th c. BC until the Middle of the 1st c. AD. Nankov, E. (ed.). *Papers of the American Research Center in Sofia* vol. 3. Sandanski and its territory during Prehistory, Antiquity and Middle ages. Current trends in archaeological research. (Proceeding of an International Conference at Sandanski, September 17-20, 2015). Veliko Tarnovo, 344-355.

Petrova, Sv. 2016. The Roman Theatre in Paroikopolis/Parthicopolis and its historical fortune. – *Nis and Byzantium* 14, Nis, 187-212.

Petrova, Sv. 2017. Quarries and Workshops in the Territory of Parthicopolis (1st – 6th c. AD). In: Nankov, E. (ed.) *Papers of the American Research Center in Sofia* vol. 3. Sandanski and its territory during Prehistory, Antiquity and Middle ages. Current trends in archaeological research. (Proceeding of an International Conference at Sandanski, September 17-20, 2015). Veliko Tarnovo, 152-169.

Sharankov, N. 2017. A Verse Epitaph and Other Unpublished Inscriptions from *Heraclea Sintica*. – *Archaeologia Bulgarica* 21, 1, 15-38.

Sharankov, N. 2016. *Heraclea Sintica* in the Second Century AD: New Evidence from Old Inscriptions. – *Archaeologia Bulgarica* 20, 2, 57-74.

Александрова, С. 2017. Спасително археологическо проучване на ранноримски временен военен лагер край с. Поленица, общ. Сандански, обект №15 от АМ „Струма“ лот 3.3. – *Археологически открития и разкопки през 2016 г. София*, 279-281.

Вагалински, Л. 2017. Хераклея Синтика. – *Археологически открития и разкопки през 2016 г. София*. 301-304.

Вагалински, Л. 2016. Хераклея Синтика. Археологически открития и разкопки през 2015 г. София 2016, 512-514.

Вагалински, Л. / Кечева, Н. / Чолаков, И. 2017. Издирване на археологически обекти в община Петрич. – Археологически открития и разкопки през 2016 г. София 2017, 690-691.

Петков, Вл. / Колев, Ф. 2017. Спасително археологическо проучване на обект Св. Спас, землище на с. Ласкарево, община Сандански. – Археологически открития и разкопки през 2016 г. София. 496-497.

Петков, Вл. / Цонева, Хр. 2016. Спасителни археологически проучвания в Епископската базилика в град Сандански. – Археологически открития и разкопки през 2015 г. София, 505–509.

Петков, Вл. / Цонева, Хр. 2017. Спасителни археологически проучвания на обект „Тримата мускетари“ в гр. Сандански. – Археологически открития и разкопки през 2016 г. София, 306-308.

Петрова, Св. 2016. Градоустройство на римския и на ранновизантийски град Паройкополис/Партикополис. – Паметници, реставрации, музеи 12, януари-април, 7-32.

София, 10.04.2018 г.

Рецензент:

(доц. д-р Людмил Вагалински)